

Arbeidsnotat

Working Paper

2012:4

Marianne Lohne
Atle Ødegård

Fosterforeldres opplevelser av utilsiktet
flytting : beskrivelse av prosjektet,
foreløpige funn og refleksjoner



Høgskolen i Molde
Vitenskapelig høgskole i logistikk



MØREFORSKING
MOLDE

Marianne Lohne
Atle Ødegård

Fosterforeldres opplevelser av utilsiktet flytting :
beskrivelse av prosjektet, foreløpige funn og refleksjoner

Arbeidsnotat / Working Paper 2012:4

Høgskolen i Molde
Vitenskapelig høgskole i logistikk

Molde University College
Specialized University in Logistics

Molde, Norway 2012

ISSN 1501-4592 (trykt)
ISBN 978-82-7962-146-1 (trykt)

ISSN 1893-4897 (elektronisk)
ISBN 978-82-7962-147-8 (elektronisk)

ARBEIDSNOTAT

Fosterforeldres opplevelser av utilsiktet flytting. Beskrivelse av prosjektet, foreløpige funn og refleksjoner.

av

Marianne Lohne¹ og Atle Ødegård²

¹Barne,- ungdoms- og familieetat
Fagteam og Fosterhjemtjenesten
Nordmøre og Romsdal

²Høgskolen i Molde

Forord

Det har de siste årene vært en dreining fra å plassere barn i institusjon til å plassere flere barn i fosterhjem. Dette har medført en økning av plasseringer av ungdommer med større omfang av vansker. Det har vært forventning om at fosterhjemmene skulle greie dette, og at dette ville være best for den aktuelle ungdom. Institusjonsplassering skal unngås eller være av kortere varighet.

Fagteam og fosterhjemtjenesten i Nordmøre og Romsdal har et eget team som tilbyr veiledning til fosterhjem som har behov for det. Dette er kommunenes hovedansvar, men vi har sett behovet og tilbyr dette til kommunal barneverntjeneste etter søknad. Mange fosterforeldre har til nå mottatt individuell veiledning ved krevende plasseringer.

Det ble oftere og oftere registrert utilsikta flyttinger fra fosterhjem, selv med mye oppfølging og veiledning. En utilsiktet flytting er en for mye. Årsakene til dette ble ofte diskutert i fagteam og fosterhjemtjenesten, og vi hadde mange hypoteser.

For å få mer enn hypoteser ble det satt i verk et forskningsprosjekt der vi skulle gå problemet mer i dybden, og fagteamrådgiver Marianne Lohne ble fristilt fra en del av sin stilling til å jobbe med dette. Vi fikk til samarbeid med psykologspesialist/førsteamanuensis Atle Ødegård fra Høgskolen i Molde, og prosjektplan ble utarbeidet våren 2011.

Det er med stolthet vi nå kan presentere de foreløpige resultatene av undersøkelsen og jeg retter en stor takk til alle som har deltatt i prosjektet. Jeg håper også at vi i samarbeid med kommunene og andre aktuelle vil kunne bruke resultatene til å arbeide for å bedre tilbudet til beste for de barna som plasseres i fosterhjem, og forhåpentligvis redusere antall utilsikta flyttinger.

Molde 27.september 2012

Kjell Lange

Leder for Fagteam og Fosterhjemstjenesten Nordmøre og Romsdal

Forord fra forfatterne

I dette arbeidsnotatet vil vi redegjøre for prosjektet ”Utsiktet flytting fra Fosterhjem”. Initiativet til prosjektet kom fra ansatte i Bufetat, Region Midt-Norge, Fagteam og Fosterhjemstjenesten i Nordmøre og Romsdal og har vært ledet av Marianne Lohne i samarbeid med Kjell Lange (Bufetat Nordmøre og Romsdal) og Atle Ødegård (Høgskolen i Molde).

Siktemålet er å presentere funnene i en vitenskapelig artikkel (i et egnet norsk tidsskrift). Det har imidlertid vært relativt stor interesse for hva som har kommet frem i prosjektet og vi har derfor valgt å presentere noen hovedlinjer i dette arbeidsnotatet. Dette gjør vi fordi en publiseringsprosess, inkludert fagfellevurderinger, ofte tar relativt lang tid. Arbeidsnotatet kan derfor tjene som en foreløpig tilbakemelding/formidling til praksisfeltet og andre.

Dette notatet publiseres i Høgskolen i Molde sin serie Arbeidsnotat. I denne serien publiseres ulike arbeider som f.eks, "paper" som leveres til konferanser, foredrag, foreløpige bidrag i forbindelse med doktorgradsarbeid og innleveringer til vitenskapelige tidsskrifter.

Vi håper at du, som leser, finner vår foreløpige presentasjon av prosjektet interessant og nyttig i forhold til ditt interesseområde. I den vitenskapelige artikkelen, som vi håper vil bli publisert i løpet av 2013, vil vi videreutvikle fremstillingen av prosjektet. Forhåpentligvis vil det også kunne gi ytterligere innsikt i hva ”utsiktede flyttinger fra fosterhjem” handler om og hva som kan gjøres for å unngå at dette skjer.

La oss i denne anledning få rette en stor takk til fosterforeldrene som delte sine opplevelser med oss. Vi setter også stor pris på den hjelpen vi har fått av medlemmene i referansegruppa.

Marianne Lohne og Atle Ødegård

Molde, 1. oktober 2012.

INNHold

Innledning	5
<i>Bakgrunn</i>	5
<i>Kunnskap om utilsiktet flytting fra fosterhjem</i>	6
<i>Problemstillinger</i>	8
<i>Prosjekt: Utilsiktet flytting fra fosterhjem</i>	8
<i>Prosjektorganisering</i>	9
Teoridel	10
<i>Brukermedvirkning</i>	10
<i>Samarbeid</i>	13
Metode	14
<i>Kvalitative intervju</i>	14
<i>Utvalg</i>	15
<i>Analyse og transkribering</i>	15
<i>Forforståelse</i>	16
<i>Etikk</i>	17
Foreløpige funn	17
<i>Tema 1: Beslutningen om at barnet må flytte ut av fosterhjemmet?</i>	18
<i>Tema 2: Fosterforeldre – saksbehandler - en sårbar relasjon</i>	18
<i>Tema 3: Problemer avdekkes i fosterhjemmet</i>	18
<i>Tema 4: Tilknytning fosterforeldre – fosterbarn</i>	19
<i>Tema 5: Avslutningsmøtet</i>	20
Refleksjoner	20
<i>Fosterforeldre – en dobbeltrolle?</i>	20
<i>Samarbeid i ulike faser</i>	21
<i>Andre relevante tema</i>	22
<i>Metodiske begrensninger og forslag til nye forskningsprosjekt</i>	23
Avslutning	24
Referanser	

Tittel: Fosterforeldres opplevelser av utilsiktet flytting. Beskrivelse av prosjektet, foreløpige funn og refleksjoner.

Innledning

Bakgrunn

Barne-, ungdoms- og familieetaten (Bufetat) ble opprettet i 2004, og allerede da ble det lagt føringer om at flere av barna med plasseringsvedtak, skulle plasseres i fosterhjem i stedet for institusjon (Rundskriv nr. Q-19/2003 fra Barne- og familiedepartementet). Forløperen til de kristiske vurderingene av institusjon som barnevernstiltak, kom i den såkalte ”Befringrapporten” (NOU 2000:12), som vi ikke går nærmere inn på her.

Antallet fosterhjemsplasseringer har økt de siste årene (Øyen, Clifford & Gustavsens, 2010). Samtidig vet vi at denne utviklingen kan være forbundet med noen vanskeligheter, spesielt med tanke på såkalte ”utilsiktede flyttinger” fra fosterhjem. Backe-Hansen (2009) har beskrevet ”utilsiktet flytting” som det samme som ”brudd i fosterhjem”, altså flyttinger som

skjer uten at det er planlagt og altfor ofte på måter som skaper ytterligere belastninger for allerede utsatte barn og unge (s 4).

Som en av devalueringene av barnevernsreformen av 2004, ble en forskergruppe, bestående av forskere fra FAFO og NOVA, engasjert for å evaluere institusjonstilbudet. Gruppen oppsummerte bl.a med at målsettingen om å redusere bruken av institusjoner til fordel for fosterhjem, var oppnådd. Det ble samtidig advart mot en videre vridning av tiltakene bort fra institusjon, da det

.... vil sannsynligvis føre til at flere barn og unge som er svært vanskelig å hjelpe, kommer i fosterhjem, med en derav åpenbar risiko for flere utilsiktede flyttinger fra fosterhjem (Backe-Hansen, Bakketeig, Gautun og Grønningsæter, 2011, s. 22).

Målsettingen om tiltaksvridning, var både basert på faglige argumenter og på argumentet om at Barne- ungdoms og familiedirektoratet (Bufdir) måtte få kontroll over kostnadsveksten. Etter en dokumentanalyse hevder den samme forskergruppen at det skapes et klart inntrykk av

at økonomiske hensyn har fått stadig større betydning i den tiden som er gått. Og de finner grunn til å reise spørsmål ved om hensynet til økonomien skjer på bekostning av de faglige hensynene.

Kunnskap om utilsiktet flytting fra fosterhjem

Det har vært vanlig å anta at atferdsvansker øker risikoen for utilsiktet flytting fra fosterhjem. I en relativt ny kunnskapssammenstilling hevder Backe-Hansen (2009) at det generelt finnes en overvekt av forskning som fokuserer på atferdsproblematikk og kjennetegn ved fosterbarn som flytter utilsiktet. Fokuset på atferdsproblemer kan komme til å sette andre viktige faktorer i skyggen, så en ikke blir tilstrekkelig oppmerksom på dem. Det vises bla til Oosterman et al. (2007) sine metaanalyser av 26 studier fra Australia, England, Finland, Irland og USA, som omfattet i alt 20650 fosterbarn. En viktig konklusjon fra Oostermans undersøkelser (Backe-Hansen 2009) var at det er sjeldent at en enkelt faktor alene, kan forklare årsaken til en utilsiktet flytting fra fosterhjem. Ofte kan atferdsvansker i kombinasjon med økende alder øke risikoen for slik flytting. En annen faktorkombinasjon som kan gjøre seg gjeldende, er typen atferdsvansker, f.eks at fosterbarnet utøver vold eller viser truende atferd mot biologiske barn i familien.

Leathers (2006) fant, i en studie av 179 fosterbarn mellom 12 og 13 år, at fosterbarnets integrasjon i familien, i seg selv, er en faktor som kan moderere effekten av atferdsproblemer. Det at fosterbarnet blir integrert i fosterfamilien, kan fungere som en buffer og gi fosterforeldrene et bedre grunnlag for takle ungdommenes atferdsproblemer (Backe-Hansen 2009).

Langt fra alle utilsiktede flyttinger skjer pga barns atferdsvansker, og det er behov for mer kunnskap om de andre faktorene som spiller inn. I følge Egelund (2006) er det mye som peker i retning av at det også kan være sammenhenger mellom emosjonelle problemer og utilsiktede flyttinger, men det foreligger foreløpig få studier med dette som fokus. Videre kommer at en fosterhjems plassering skjer i et samspill mellom mange aktører (Egelund 2006) som hver for seg er påvirket av ulike faktorer. Sentralt i dette samspillet står fosterforeldrene, og

vi mangler nyere norsk kunnskap om hvordan disse faktorene innvirker på fosterforeldre og hvordan de ser dem i en helhet og vokter dem når de vurderer å «gi opp» (Backe-Hansen, 2009, s.46).

Backe-Hansen (2009) mener at intervjuer om hva fosterforeldre opplever var de viktigste faktorene for at den utilsiktede flyttingen skjedde, kan være supplerende til den forskningen som allerede er gjort. I så måte er vårt pågående prosjekt et bidrag.

Toril Havik (2007) har gjennom en spørreskjemaundersøkelse til fosterforeldre som fortsatt har fosterbarn hjemme hos seg, spurt hva som ville få dem til å avbryte fosterhjemsavtalen. Resultatene viste at de forholdene som fosterforeldre oppgir å ville påvirke dem var a) økonomiske og strukturelle rammer, b) stress og negative livshendelser, c) forhold innad i fosterfamilien, d) relasjon til barnets familie og e) relasjon til saksbehandler. Haviks (2007) undersøkelse er i høyeste grad interessant, men mangler direkte innblikk i hvordan fosterforeldre som faktisk har opplevd utilsiktet flytting har opplevd denne situasjonen.

Løken (2007) intervjuet fem fosterforeldrepar som hadde daglig omsorg for barn med psykososiale vansker og som hadde stått i oppdraget i minst to år. I stedet for å fokusere på hvilke faktorer som får fosterforeldre til å gi opp, valgte han å snu om på problemstillingen ved å spørre dem om hvilke faktorer som var viktige for at de valgte å være fosterforeldre over tid. Resultatene viste at følgende faktorer hadde betydning; a) veiledning og avlastning i ulike former og mengde, b) mestringsopplevelser, c) forholdet fosterforeldrene imellom og til egne barn, samt involvering av eget nettverk, d) fosterforeldrenes inkluderende holdning til barnets biologiske familie og e) samarbeidet med barneverntjenesten.

En foreløpig sammenfatning av kunnskapsgrunnlaget om fosterforeldre og utilsiktet flytting, tilsier at det er mange faktorer som spiller inn i et komplisert samspill. Atferdsproblemer hos fosterbarnet er den faktoren som har fått størst forskningsmessig interesse. De viktigste faktorene synes videre å være trekk ved fosterbarnet, kjennetegn ved fosterfamilien, relasjoner og samarbeid mellom fosterfamilien og barnets familie, og mellom fosterfamilien og barneverntjenesten, og måten barneverntjenestens utfører sitt arbeid overfor fosterfamilien. Vi mangler imidlertid nyere norsk kunnskap om hvordan fosterforeldrene opplever situasjonen og hvilke faktorer som får størst betydning for dem, når de vurderer å gi opp en fosterhjems plassering.

Problemstillinger

Hovedmålet med undersøkelsen er å bidra til at barn og unge som har behov for hjelp fra barnevernet får nødvendig hjelp og omsorg til rett tid, samt trygge oppvekstvilkår (jfr. Lov om barneverntjenester § 1-1). Vi har valgt en kvalitativ studie for å belyse den kompleksiteten som omgir aktørene som er involvert i en utilsiktet fosterhjemsplassering. I denne studien har vi kun intervjuet fosterforeldre. Følgende problemstillinger ble valgt:

- Hvordan opplever fosterforeldre utilsiktet flytting?
- Hva opplever fosterforeldre som mest avgjørende for at utilsiktet flytting skjer?

Prosjektet vil forhåpentligvis bidra til større innsikt i hva utilsiktet flytting handler om, sett fra fosterforeldrenes perspektiv. Videre kan det fremkomme nye antakelser om hva som fører til at noen fosterhjemsplasseringer ikke opprettholdes og må avvikles, selv om det ikke var planen. Ny innsikt om disse forholdene kan gi grunnlag for å iverksette nye undersøkelser som med større systematikk kan fremskaffe kunnskap som kan forbedre barnevernstiltakene.

Prosjekt: Utilsiktet flytting fra fosterhjem

Initiativet til prosjektet kom fra ansatte i Fagteam og Fosterhjemstjenesten i Nordmøre og Romsdal, våren 2011. Ansatte hadde over en tid utviklet en viss bekymring over antall utilsiktede flyttinger fra fosterhjem som de jobbet med i det daglige. Enkelte stilte spørsmål ved om den tiltaksvidningen som en var vitne til, med økt bruk av fosterhjem, alltid var til det beste for barnet/ungdommen som hadde behov for tiltak. Noen ga f.eks uttrykk for at mange av barna og ungdommene kunne ha større og andre behov for hjelp enn det en fosterhjemsplassering ga. Ansatte og ledelsen i Forsterhjemstjenesten for Nordmøre og Romsdal har over år arbeidet systematisk med å bygge opp et godt rekrutteringsarbeid og veiledningstilbud til fosterforeldrene. Et sentralt mål har vært nettopp å forebygge utilsiktede flyttinger. Samtidig har flere hatt en opplevelse av at antallet utilsiktede flyttinger er for høyt, med de konsekvenser det har for de som er involvert, og da spesielt barna selv og fosterforeldrene. I 2011 bodde 248 barn fra Nordmøre og Romsdal i fosterhjem. Til sammen måtte tolv (12) barn/ungdom flytte utilsiktet i løpet av det samme året.

Ledelsen ved Bufetat Nordmøre og Romsdal besluttet å iverksette prosjektet for å øke sin kunnskap om ”utilsiktet flytting”. Større innsikt/forståelse om ”utilsiktet flytting” vil kunne på sikt bidra til å forbedre omsorgstilbudet for barn som har behov for tiltak fra barnevernet. Et naturlig utgangspunkt var å snakke med fosterforeldrene som jo er de som på mange måter står nærmest de barna/ungdommene som blir berørt. Utvalget blir beskrevet grundigere i metodedelen.

Prosjektorganisering

Prosjektet bestod av to organisatoriske ledd/nivåer, hhv en *styringsgruppe* og en *referansegruppe*. Styringsgruppen stod ansvarlig for den daglige driften og overordnede beslutninger i prosjektet (f.eks økonomi og formidling). Referansegruppen ble etablert for å fremme dialog mellom forskere, ansatte og brukere gjennom prosjektperiodens ulike faser.

Styringsgruppen: Da prosjektet startet opp, i august 2011, ble det ledet av Områdeleder Nordmøre og Romsdal, Eli Sjø og Fagteam og Fosterhjemstjenestens leder, Kjell Lange. Prosjektansvarlig Marianne Lohne, Bufetat Nordmøre og Romsdal og prosjektets veileder, psykologspesialist/ førsteamanuensis Atle Ødegård, Høgskolen i Molde har også deltatt i styringsgruppen. I løpet av prosjektperioden ble områdeledelsen avviklet gjennom en omorganisering i Bufetat, og Fagteam og Fosterhjemstjenestens leder, Kjell Lange har deretter vært leder for prosjektet.

Referansegruppe: Prosjektet har hatt en referansegruppe som har hatt tre møter. Gruppas funksjon har vært å bidra i diskusjoner over sentrale spørsmål knyttet til de ulike fasene i prosjektet etter hvert som det utviklet seg (j.fr. Willumsen og Studsrød, 2010). Medlemmene i referansegruppa fikk f.eks forelagt prosjektplanen, trekking av utvalget, utkast til intervjuguide og etter hvert en oversikt over foreløpige funn. Gjennom diskusjoner i møtene kom deltakerne med mange verdifulle refleksjoner og innspill som vi i størst mulig grad har tatt hensyn til. Et eksempel har vært hvilke spørsmål som det var viktig å ha med i intervjuguiden. Videre vil vi fremheve viktigheten av å ”validere” de foreløpige resultatene gjennom diskusjon med medlemmene i referansegruppa, som i stor grad bekrefter de hovedtemaene som har blitt identifisert i dette prosjektet. Medlemmene i referansegruppa har

også lest gjennom et tidligere utkast til dette arbeidsnotatet. Vi har tatt hensyn til innspill som har kommet.

Referansegruppa var satt sammen med den intensjonen at de viktigste aktørene rundt ei fosterhjems plassering, skulle være representert. Sammensetningen av gruppa ble som følger:

Ann-Turid Andersen Egset, Norsk Fosterhjemsforening

Sandra Sicilie Hansen, Landsforening for Barnevernsbarn

Eli Landrø, Bufetat Nordmøre og Romsdal, Fosterhjemstjenesten, akuttarbeid og veiledning.

Kristin Husøy, Bufetat, Fosterhjemstjenesten, rekrutteringsarbeid.

Bodil Kvalvik, Bufetat, Clausenengen ungdomshjem, leder

Knut Løken, Forfatter av masteroppgaven «Å være fosterforeldre for krevende barn» og tidligere ansatt i Fosterhjemstjenesten, veiledning.

Yngve Cappelen, Barnevernsleder Gjemnes kommune

Atle Ødegård, Høgskolen i Molde, prosjektveileder

Marianne Lohne, Bufetat, prosjektansvarlig.

Teoridel

Hensikten med teoridelen er å trekke inn noen forståelseshorisonter som kan kaste lys over de funnene vi mener kommer frem i denne kvalitative undersøkelsen. Det å skulle velge de mest sentrale teoretiske perspektivene i forhold til et prosjekt vil nok ofte være preget av skjønn, samt en fornemmelse av hva funnene sier. I så måte kan vi tenke på funnene (empirien) og de teoretiske perspektivene som to områder som står i en gjensidig (og i et hermeneutisk) forhold til hverandre.

Gjennom ulike diskusjoner, mellom prosjektleder og veileder, i styringsgruppa og ikke minst i referansegruppa, har vi vært innom mange og til dels forskjellige teoretiske perspektiver som

kan gi utdypet mening til funnene. I dette arbeidsnotatet har vi valgt å legge hovedvekt på to av disse perspektivene; 1) brukervedvirkning og 2) samarbeid.

Brukermedvirkning

I løpet av 1990 tallet ble brukervedvirkning for alvor introdusert som virkemiddel for å høyne kvaliteten på helsetjenestene og pasientenes rettigheter (se f.eks Stortingsmelding nr. 50, 1993-1994/ Samarbeid og styring. Mål og virkemidler for en bedre helsetjeneste).

Brukermedvirkning handler om at brukerne deltar og er aktivt med i relasjonen med helse- og sosialarbeiderne (Humerfelt 2005). Graden av brukervedvirkning kan variere, noe som har sammenheng med aktørens kontrollmuligheter i situasjonen. Humefelt viser til Ørstadvik (2006) som i en modell beskriver hvordan høy grad av kontroll/makt hos sosialarbeider, vil gi bruker liten kontroll/makt. Og i motsatt situasjon, når bruker har høy grad av kontroll/makt, vil sosialarbeider ha liten kontrollmuligheter i situasjonen. I mellom disse ytterpunktene, kan brukervedvirkninga variere mellom ulike nivå og i ulike faser i enkeltsaker.

Christoffersen (1992 i Humefelt 2005) opererer med fem ulike nivå av brukervedvirkning i en skala, alt etter hvor stor grad av påvirkning aktørene gis i prosessen med å utforme tjenestetilbudet og fatte beslutninger. På det første nivået: «informasjon», gis brukeren informasjon om saksbehandling, beslutninger og rettigheter, uten at brukeren sjøl har innflytelse på dette. På andre nivå: «konsultasjon», blir brukeren tatt med på råd, eller blir konsultert, uten å ha reell innflytelse på beslutningene. Det tredje og midterste nivået på modellen, kalles «partnerskap», som innebærer at bruker og tjenesteutøver har like stor kontroll over prosess og beslutninger. Fjerde nivå er «delegasjon» der bruker har fått delegert myndighet til å fatte beslutninger. Femte og høyeste nivå i modellen, kalles «kontroll» som innebærer at brukeren har fullstendig kontroll over både prosess og beslutning. Dette er brukerstyring (Humerfelt 2005).

Empowerment er et annet begrep som ofte dukker opp når det er snakk om brukerstyring. Begrepet stammer fra Paulo Freire som var en brasiliansk pedagog. Han brukte begrepet som en betegnelse på å frigjøre egne krefter, bli sjølhjelpen, ta tilbake makt over eget liv. På 1960 og -70-tallet var begrepet, empowerment, en betegnelse på kollektive opprør blant ulike undertrykte grupper som fattige og boligløse i Brasil, menneskerettighetsbevegelsen blant

svarte i USA, kvinnebevegelsen osv. Det handler om frigjøring, og at de undertrykte tar tilbake makt (Freire, 1999).

På norsk er begrepet oversatt til «myndiggjøring», og brukes oftest i individuelle forhold, for å beskrive en prosess der bruker tar tilbake makt og styring på situasjonen sin. Det handler om å tilkjempe seg sin rettmessige plass i samfunnet, benytte seg av sin demokratiske rett og delta på like vilkår med andre (Humerfelt, 2005). Den profesjonelles relasjon til brukeren åpner da for en høy grad av brukerstyring, der brukeren får delta med egne ressurser og kompetanse på eget liv for å finne løsninger på problemene. Det motsatte forholdet ville virke «umyndiggjørende», ved at den profesjonelle framstår i ekspertrollen og dermed fratrukker brukeren egen forståelse av problemet og evne til å finne fram til løsninger.

En av forutsetningene for at empowerment skal finne sted er hvilken tilnærming fagpersonen har til arbeidet sitt. Det er personens verdisyn som avgjør tilnæringsmåten, som f.eks hvilket menneskesyn og hvilken problemforståelse en har. Ytterpunktene i dette kan betegnes som «instrumentell og kommunikativ rasjonalitet» (Habermas, 1984).

Med instrumentell tilnærming menes den ansatte iklær seg ekspertrollen og presenterer hva som er problemet og løsningen. En ser på bruker som en person som mangler kompetanse og trenger hjelp fra eksperten. Problemforståelsen er lineær. Kommunikasjonen går helst ovenfra og ned, fra ekspert til bruker, med lite plass til dialog. Brukers mulighet til empowerment og det og sjøl å finne løsninger, vil svekkes som en følge av denne tilnærmingen.

Med kommunikativ tilnærming menes at en oppfatter brukeren som en person som innehar kompetanse som er viktig å få fram som en del av problemforståelse og løsningsalternativer. Problemforståelsen er sirkulær, og en er opptatt av dialog. Mening om problemet og løsning utvikles gjennom dialog mellom bruker og fagperson, og empowerment kan vokse fram gjennom denne samhandlingen.

Innenfor offentlig sektor har barnevernet blitt kritisert for å ligge langt tilbake, mht den utviklinga som har foregått i en årrekke for å fremme brukermedvirkning og «empowerment» som en naturlig del av tjenestetilbudet (Schjeldrup og Omre 2005). Kritikken har dreid seg om lukkede beslutningsprosesser og lite vilje til samarbeid. Barnevernet har blitt kritisert for å iklær seg ekspertrollen og vise til fagkunnskap alene, i skjønsmessige spørsmål som dreier seg om «barnets beste», uten å inkludere den kunnskapen de berørte barn og foreldre har om egne

liv. «Befringrapporten» påpeker at det er særlig i tvangsvedtakene dette blir kontroversielt, og det at barnevernet har den funksjonen at de kan flytte barn ut av hjemmet mot foreldrenes vilje (NOU 2000: 12, 1.4.4). Kan dette tyde på at barneverntjenesten er for instrumentell i sin tilnærming?

Samarbeid

I løpet av det siste tiåret har mange forskere og klinikere satt et sterkere fokus på fenomenet samarbeid (Barr et al, 2005; Reeves et al, 2010; Willumsen, 2006; Ødegård, 2008). I Samhandlingsreformen ”defineres” samhandling som ”uttrykk for helse- og omsorgstjenestenes evne til oppgavefordeling seg imellom for å nå et felles, omforent mål, samt evnen til å gjennomføre oppgavene på en rasjonell og koordinert måte” (St.m. nr. 47, s.13). Det er imidlertid ikke helt enkelt å se eller forstå hva samhandling egentlig er. En ting er å klargjøre forventninger – slik vi finner dem bl.a i denne definisjonen, noe helt annet er å avgrense hva samarbeid er og gjennomføre samhandling i praksis.

Fra forskningen vet vi at det både i den norske og den internasjonale litteraturen eksisterer en hel rekke begrep som forsøker å forklare/klargjøre hva samarbeid handler om. Dette er begreper som bla. beskriver samhandling og samarbeid som aktiviteter som skjer på ulike nivå i helse- og omsorgstjenestene, herunder barnevernet. Ulike nivå kan f.eks være samarbeid mellom organisasjoner, samarbeid i og mellom grupper og samarbeid mellom enkeltpersoner (Ødegård, 2009). Sistnevnte kan handle om samarbeid mellom to tjenesteytere f.eks en ansatt i kommunalt barnevern og en ansatt i Bufetat, eller mellom en bruker og en ansatt i barnevernet. Samarbeid i grupper kan handle om hva som skjer i ansvarsgrupper (Ødegård og Bjørkly, 2012) f.eks hvilke forventninger de ulike aktørene har til hverandre. Men samarbeid kan også handle om samarbeid mellom organisasjoner, slik vi bl.a ser i første gjennomføringsfase av Samhandlingsreformen, der det inngås avtaler mellom kommuner og spesialisthelsetjensten mht håndtering av utskrivingsklare pasienter.

Willumsen (2005) har forsket på foreldre som brukere og samarbeidspartnere på individnivå i tverrfaglig samarbeid (ansvarsgruppe) med barneverntjenesten. Selv om vår studie fokuserer på fosterforeldrenes rolle i samarbeid med barnevernet, kan Willumsens undersøkelse likevel

gi oss kunnskap som kan være til hjelp for å forstå hvilken situasjon fosterforeldrene blir satt i når fosterbarnet skal flyttes ut fra familien.

Foreldre til fem ungdommer med psykososiale problemer som var plassert i institusjon, ble intervjuet om sine opplevelser og erfaringer med samarbeidet med barneverntjenesten. Analysen brakte frem fire ulike kategorier av kommunikasjonsmønstre, der den overordnede hovedkategorien var «rekonstruksjon av foreldreskapet» som innebar å «støtte barnet», «slåss for hjelp og tjenester», «streve for et vanlig hverdagsliv» og «oppretholde selvbildet». Foreldrene strevde etter å få hjelp til barnet sitt. De følte behov for nært samarbeid og støtte. Foreldrene ønsket positive relasjoner med de profesjonelle og ønsket å bli inkludert i samarbeidet om barnet sitt. I flg Willumsen (2005), kan det representere en trussel mot foreldrenes opplevelse av det å være foreldre at barnet blir flyttet ut av hjemmet, enten det skjer under tvang eller frivillighet. Det virket som om foreldrene søkte etter anerkjennelse for å opprettholde sitt eget selvbilde (2005), noe kommunikasjonen dermed ble preget av.

Vi tenker oss at dette er viktig kunnskap som også kan hjelpe oss til å forstå reaksjoner fra noen av fosterforeldrene som opplever at fosterbarnet blir flyttet utilsiktet fra dem. Det er i så fall nærliggende å tenke at samarbeidsforholdene vil bli preget av at fosterforeldrene bruker mye av sin energi på å rekonstruere sitt foreldreskap i forhold til fosterbarnet, f.eks. søke anerkjennelse for å opprettholde sitt eget selvbilde.

Samlet vil kunnskap om samarbeid, mellom ulike aktører som er involvert når en utilsiktet flytting skal gjennomføres, være viktig for å forstå hvilke aspekter (faktorer) som kan stå sentralt i denne prosessen. Både teorier om brukermedvirkning og samarbeid kan belyse og utdype vår forståelse av fenomenet ”utilsiktet flytting fra fosterhjem”.

Metode

Kvalitative intervju

I følge Kvale og Brinkman (2009) vil vi gjennom kvalitative metoder, kunne få mulighet til å gå i dybden av hvordan enkeltpersoner beskriver sine opplevelser med et fenomen.

Kvalitative forskningsintervju er en god metode for å få fram informantenes livsverden, dvs

tanker, holdninger, følelser, refleksjoner, motiver og subjektive historie som har relevans for forskningsspørsmålene (Friis og Vaglum, 2002). Forskeren utarbeider gjerne en intervjuguide med relevante temaer en vil være innom.

En kvalitativ studie av uttilsiktet flytting fra fosterhjem vil kunne medvirke til å frembringe nye tema og antakelser som det vil kunne være verdt å undersøke nærmere – i nye studier. I denne undersøkelsen startet intervjuene med åpne spørsmål med fokus på hva som skjedde i den enkelte fosterhemssaken som hadde ført fram til ei utilsikta flytting. På den måten begynte fosterforeldrene å beskrive sine egne opplevelser ganske fritt. I tillegg brukte vi en intervjuguide med noen planlagte temaområder (se vedlegg 1) - altså et semistrukturert forskningsintervju (Kvale og Brinkmann 2010). *Et semistrukturert livsverdenintervju brukes når temaer fra dagliglivet skal forstås ut fra intervjupersonenes egne perspektiver* (Kvale og Brinkmann, 2012 s. 47).

Utvalg

Utvalget bestod av fosterforeldre som har egne opplevelser med utilsikta flytting av fosterbarn fra sitt hjem. Vi valgte å intervju fosterforeldre fra et geografisk område (Nordmøre og Romsdal) og kun fosterforeldre som hadde relativt nylige opplevelser av en utilsiktet flytting. Vi intervjuet totalt 18 fosterforeldre fra 11 fosterhjem. De fleste fosterforeldrene møtte som par, mens noen møtte alene. Alle fosterforeldrene var registrert i Bufetats fosterhemtjeneste. Noen av informantene var rekruttert fra Bufetat og hadde gått PRIDE-kurs (Parents Resources of Information, Development, Education), mens noen var rekruttert fra kommunene. Flere fortalte at de mottok veiledning, både i gruppe og som par fra Bufetat. Noen av fosterforeldrene fortalte at de hadde erfaring fra flere ulike fosterbarn gjennom mange år, mens andre var helt nye i rollen som fosterforeldre.

Analyse og transkribering

Den finnes en rekke måter å forholde seg til kvalitative data på (Kvale og Brinkmann, 2009). Vi valgte å transkribere intervjuene (dvs skrive dem ut i sin helhet), for på den måten få så

god oversikt som mulig, over hva som ble fortalt i intervjuene. Dette er en nitidig og omfattende prosess, men det ga oss et grundig innblikk i hva fosterforeldrene har opplevd.

I tråd med Kvale og Brinkman (2009) valgte vi en analysemetode bestående av i alt tre trinn; 1) lese intervjuet for å få en helhetlig forståelse, 2) identifisere meningsenheter, og 3) binde sammen viktige meningsenheter til et overordnet tema. Vi ser på denne analysen som en foreløpig analyse, ettersom vi antar at vår forståelse av utilsiktet flytting fra fosterhjem vil fortsette å utvikle seg mens vi arbeider med datamaterialet. På sikt vil vi kanskje få frem en forståelse av utilsiktet flytting som i større grad enn det vi presenterer i dette arbeidsnotatet gir et mer helhetlig, men også nyansert, bilde av prosessen. Analyseprosessen må derfor vies spesiell oppmerksomhet i det videre arbeidet (jfr. Malterud, 2011).

Forforståelse

Forskning på egen praksis gir rike muligheter til å forstå ulike fenomener (som utilsiktet flytting fra fosterhjem). Lykkeslet og Gjengedal (2007) fremhever imidlertid at den samme nærheten kan påvirke funnenes gyldighet og forskerens etiske vurderinger. Ettersom begge forskerne/forfatterne i denne undersøkelsen har arbeidet en del innenfor feltet barn og unge – og spesielt førsteforfatteren, tenker vi at det kan være relevant å trekke frem noen momenter som kan være av betydning for analyseprosessen og de funn som fremkommer.

Førsteforfatteren (ML) har arbeidet flere år innenfor barnevernet, både på kommunalt og statlig nivå. Funnene i denne studien vil nok til en viss grad være preget av dette, f.eks at det kan være lett å indentifisere seg med barnevernansattes rolle. Det er den kommunale barneverntjenestens ansatte som kommer mest i fokus i denne studien, fordi de har hovedansvaret for å følge opp en fosterhjems plassering. De statlige barnevernsarbeiderne, altså Bufetats fosterhjemstjeneste, har en mer tilbaketrukket rolle og har ansvar for avgrensede oppgaver. Dette kan også medvirke til at funnene får en noe «skjev» fremstilling, der nettopp ansatte i det kommunale barnevernet får mye fokus. Egne erfaringer (ML) tilsier at det er en krevende rolle å arbeide i førstelinjetjenesten. Arbeidet berører de kanskje mest følsomme områdene i menneskers liv, og utløser ofte sterke følelsesmessige reaksjoner.

Andreforfatteren (AØ) har over flere år arbeidet med veiledning i forhold til kommunalt barnevern og innen Bufetat. Veiledningen har omfattet ledere, fosterforeldre og andre ansatte.

Etikk

Det ble innhentet nødvendige tillatelser gjennom innmelding av prosjektet til Norsk samfunnsvitenskapelige datatjeneste (NSD)/Personvernombudet. Informantene kunne når som helst trekke seg fra undersøkelsen. Informantene ble orientert om at deres opplevelser ville bli anonymisert og at ingen enkeltpersoner på noe tidspunkt ville kunne bli identifisert.

Foreløpige funn

Som vi tidligere har nevnt vil vi i dette arbeidsnotatet presentere noen funn, slik vi har kommet frem til dem i denne fasen av prosjektet. Funnene blir presentert som temaer. I dette arbeidsnotatet velger vi å ikke trekke inn sitat for å underbygge disse hovedtemaene. Sitatene, dvs direkte uttalelser fra fosterforeldrene vil presenteres i den vitenskapelige publikasjonen når denne kommer (sannsynligvis høsten 2013). Da vil vi også raffinere funnene mer og ser bl.a for oss et neste trinn i analysen – der vi fremstiller funnene i forhold til hverandre. Dette kan f.eks illustreres med en prosessmodell som vi på sikt vil søke å utvikle. De funnene vi velger å presentere her må derfor ses på som foreløpige måter å forstå informantene på. Vi kommer tilbake til andre svakheter ved undersøkelsen mot slutten av arbeidsnotatet.

Vi har valgt å presentere funnene som i alt fem tema, som fanger opp sentral informasjon om hvordan fosterforeldrene har opplevd *utilsiktet flytting*. De fem temaene vi presenterer her er:

- Tema 1: Beslutningen om at barnet må flytte ut av fosterhjemmet?
- Tema 2: Fosterforeldre – saksbehandler - en sårbar relasjon
- Tema 3: Problemer avdekkes i fosterhjemmet
- Tema 4: Tilknytning fosterforeldre – fosterbarn
- Tema 5: Avslutningsmøtet

Tema 1: Beslutningen om at barnet må flytte ut av fosterhjemmet?

Mange av fosterforeldrene var opptatt av hvordan beslutningen om at barnet måtte flytte ut av fosterhjemmet egentlig skjedde. Fosterforeldrenes opplevelser varierte en hel del mht dette. Noen fant at det var en god prosess, der de ble tatt på alvor og forstått. Det var derimot andre som opplevde at de var satt mer eller mindre helt utenfor beslutningsprosessen om at barnet/ungdommen måtte flytte ut av fosterhjemmet. Noen opplevde at de ble tatt med som aktive og likeverdige samarbeidspartnere, mens andre syntes å ha falt utenfor i den forstand at de fikk for lite informasjon om prosessen, samt at de ikke ble involvert i samtaler/dialoger der viktige beslutninger ble tatt.

Tema 2: Fosterforeldre – saksbehandler - en sårbar relasjon

Flere av fosterforeldrene i undersøkelsen var opptatt av sitt forhold til barneverntjenesten. Spesielt fokuserte de på saksbehandleren i det kommunale barnevernet da de beskrev bakgrunnen for den utilsikta flyttinga de opplevde. De la bl.a vekt på at som fosterforeldre er de avhengig av at saksbehandleren er tilgjengelig og svarer på henvendelser som gjelder spørsmål om økonomi, samvær mellom barnet og biologiske foreldre, ferieturer mm. Noen av informantene var veldig fornøyd med den oppfølgingen de fikk fra kommunenes barneverntjeneste, og kan ikke rose saksbehandleren nok.

Av de som har negative erfaringer med saksbehandleren i kommunen blir spesielt mangelen på tilgjengelighet til saksbehandler nevnt. Hvis det drøyer for lenge før fosterforeldrene får svar på viktige praktiske spørsmål, blir de noen ganger nødt til å ta avgjørelser på egen hånd, sjøl om de i utgangspunktet ikke har myndighet til det.

Relasjonen mellom saksbehandler og fosterforeldrene blir også beskrevet som avgjørende for hvordan fosterforeldrene klarer oppgaven. Mange legger stor vekt på at saksbehandler kjenner godt til dem, har vært hjemme i fosterhjemmet og sett barnet sammen med dem, følger godt med i hvordan barnet utvikler seg og gir forståelse for at oppdraget er vanskelig.

Tema 3: Problemer avdekkes i fosterhjemmet

Det kom frem gjennom intervjuene at det var relativt vanlig at fosterforeldrene opplevde at det var først da de begynte å bli godt kjent med barnet at de så og forstod hvordan barnet

hadde det. Flere opplevde at barnet kunne ha omfattende vansker, som ikke var utredet før fosterhjemmet ble valgt som tiltak for å bedre barnets situasjon. Videre fremhever flere av fosterforeldrene at de er avhengig av å bli trodd på, når de f.eks beskriver at fosterbarnet har en vanskelig atferd.

Flere av barna ble plassert i fosterhjem til tross for svært liten kunnskap om barnets bakgrunn, dets problematikk og psykiske helse. Fosterforeldrene hevdet f.eks at den informasjonen de fikk i forkant av plasseringen var ytterst sparsom i forhold til den problematikken barnet viste etter hvert. Fosterforeldrene oppfattet det ikke som om informasjon bevisst ble holdt tilbake, men at barneverntjenesten ikke hadde ytterligere informasjon om barnet ved plassering. Flere sier i intervjuet at oppdraget ble mye vanskeligere og større enn noen hadde klart å forestille seg på forhånd.

Fosterforeldrene mente likevel at de var blitt godt forberedt på å ta i mot barn med atferdsproblemer, f.eks. gjennom det forberedende kurset noen av dem har gått, PRIDE. Det synes ikke som det var slik atferd alene, som førte fram til at barnet måtte flytte. Utfordringer som derimot kan sette fosterforeldrene på stor prøve, synes å være hvis barnet ikke får adekvat behandling fra Barne- og ungdomspsykiatrien.

Tema 4: Tilknytning fosterforeldre – fosterbarn

De som ikke lenger hadde noen formell funksjon i forhold til barnet (etter flyttingen), ga uttrykk for at de ikke fikk noe informasjon om hvordan det gikk videre. Dette var som regel begrunnet med taushetsplikt. Samtidig beskrev informantene et stort og inderlig behov for slik informasjon, og brukte gjerne uformelle kanaler i forsøk på å få vite noe om hvordan barnet hadde det i sin nye situasjon. Flere av informantene kunne fortelle at de klarte å skaffe seg noe informasjon om barnet, via Facebookkontoen til egne barn, eller barna til slektninger osv. Et viktig funn i denne undersøkelsen var at de aller fleste fosterforeldrene la hovedvekten på å fortelle om sine såre og sorgfulle følelser etter å ha mista et barn de var blitt glade i, noe som i flere tilfeller også ble uttrykt i tårer.

I to av intervjuene framkom det at fosterforeldrene fortsatt hadde kontinuerlig kontakt med barnet, i det ene tilfellet fordi barnet var videreplassert innenfor slekt, og i det andre gjennom oppdrag som besøkshjem for det tidligere fosterbarnet. Disse fosterforeldrene var helt

annerledes å snakke med. De beskrev ikke følelser av tap og mislykkethet som var vanlig blant de øvrige. De fortalte ivrig om hvordan barnet hadde det i sin nye situasjon, og om sin kontakt med de nye fosterforeldrene.

Tema 5: Avslutningsmøtet

Som det fremkom av Tema 4, opplevde flere fosterforeldre at de satt igjen med ubearbeidede følelser og ubesvarte spørsmål i etterkant av at fosterhjemsoppdraget var avsluttet. Bufetat har en fast rutine med «avslutningsmøte» en stund etter at barnet har flyttet. Mange av intervjupersonene forteller at de opplever at det ikke er tilstrekkelig med dette ene møtet. Mange kunne ønske seg flere møter, og noen mener at møtet kommer for tidlig. Flere beskrev at det tar tid å bearbeide opplevelsene. Noen ønsket hjelp med de vanskelige tankene de fikk om egen utøvelse av foreldrerollen, og om sorgen over å miste barnet. Og mange uttrykte behov for å ha flere samtaler for å forstå hva som egentlig hadde skjedd i prosessen.

I tillegg kommer at fosterhjemtjenesten har jevnlig store vervingskampanjer i media, hvor det fremstilles behov for flere fosterforeldre. Noen av informantene uttrykte seg spørrende til disse kostbare vervekampanjene, så lenge ingen hadde kontaktet dem for flere oppdrag. Erfaringene fra ett oppdrag opplevdes som verdifulle og lærerike for mange, med tanke på eventuelt nye fosterhjemsoppdrag. Noen tolket «stillheten» som de opplevde i etterkant (f.eks ved at de ikke fikk noen telefoner), som uttrykk for at de kanskje ble vurdert som ubrukelige og ikke gode nok.

Refleksjoner

Fosterforeldrene – en dobbeltrolle?

Gjennom intervjuene med fosterforeldrene, kan det høres ut som fosterforeldrenes relasjon til Barneverntjenesten preges av hvilken rolle de blir ”tildelt”. På den ene siden er fosterforeldrene engasjert i arbeidsoppdrag for Barneverntjenesten, altså en medarbeider. På den andre siden har fosterforeldre rollen som privatpersoner, som har tatt oppgaven med å være i foreldres sted, altså en rolle som på mange måter likner en brukerrolle i forhold til faginstansene. Fosterforeldrene har imidlertid ikke de samme rettighetene som foreldre, som

gjennom lovverket har definert juridiske partsrettigheter, både i barnevernsaken, i forhold til skole, BUP og andre offentlige instanser de er i kontakt med som foreldre.

Dette kan innebære at fosterforeldrene kommer i en slags dobbeltrolle, og at fagpersonenes syn på fosterforeldrene er vekslende gjennom de ulike fasene i forløpet. Selv om fosterforeldrene har inngått en oppsigelig arbeidskontrakt, er det barneverntjenesten som innehar budsjettkontroll og vedtaksmyndighet etter barnevernsloven. Barneverntjenesten kan f.eks vedta å flytte fosterbarnet fra fosterforeldrene, slik de også kan flytte et barn fra biologiske foreldre. Refleksjoner om brukermedvirkning kan være med på å gi oss en utvidet forståelse av fosterforeldrenes situasjon, et perspektiv vi vil forfølge videre i dette prosjektet.

Situasjonen til fosterforeldre som opplever en krise i forbindelse med fosterbarnet de har tatt inn i hjemmet sitt, blir utsatt for en vurdering og beslutning av Barneverntjenesten, om barnet skal flyttes ut av fosterhjemmet. I denne situasjonen kan fosterforeldrene kanskje defineres som brukere av Barneverntjenesten, der spørsmålet om graden av brukermedvirkning og empowerment får betydning, dersom de opplever fosterbarnet som en viktig del av deres liv. I hvor stor grad får fosterforeldrene komme til orde når det gjelder å definere hva som er problemet og foreslå løsninger? Får fosterforeldrene innflytelse på beslutningene og bidra med kunnskap om sitt eget liv? Og hvilke utslag får dette på samarbeidet mellom fosterforeldrene og barneverntjenesten?

Samarbeid i ulike faser

Det vil ofte være mange aktører involvert når et barn flyttes utilsiktet fra et fosterhjem. I tillegg til barnet sjøl og dets familie-nettverk, er som regel fosterforeldrene, Bufetat og kommunens barneverntjeneste de mest sentrale aktørene i forbindelse med en fosterhjems plassering. Det fremkommer likevel relativt tydelig at en ”utilsiktet” flytting ikke er noe som skjer plutselig eller spontant. De historiene informantene i denne studien forteller tilsier heller at en utilsiktet flytting skjer som et resultat av (mange) årsaker (faktorer) i samspill. Det kan virke som om dette kan beskrives som en prosess bestående av faser som a) før fosterhjems plasseringen, b) relasjonene utvikles mellom fosterforeldre og fosterbarnet, c) vansker som oppstår underveis og d) avslutningen av fosterhjems plasseringen (herunder beslutningen om å avslutte).

Hva skjer i disse fasene mht samarbeid mellom fosterforeldrene og de andre aktørene? Hvilke roller og forventninger har de ulike aktørene til hverandre? Hvilken informasjon har barnevernet om det aktuelle barnet og hva forventes det av fosterforeldrene når og hvis barnet begynner å vise symptomer på f.eks psykiske vansker? I følge informantene var det flere av barna som hadde omfattende vansker som det var svært vanskelig å håndtere. Hvem hadde ansvar for eller skulle tatt ansvar for å følge opp fosterbarnet og/eller fosterforeldrene når de hadde behov for det?

Et annet interessant samarbeidstema er relatert til barnet. Barnets beste skal være hovedprinsippet for alt barnevernets arbeid, og barn over sju år har rett til å uttale seg (Lov om Barneverntjenester). Det viser seg likevel ofte at barnets stemme sjelden blir hørt, hverken i barnevernssakene eller i forskningen om barnevern. Dette gjelder også i forskningen om «Utsikta flyttinger fra fosterhjem». I flg. Backe- Hansen et. al (2011), er kunnskap om barnas egne opplevelser svært viktig for å forstå hva som kunne motvirke ustabilitet.

De fleste av fosterforeldrene som var med i undersøkelsen uttrykte fortsatt et sterkt og levende engasjement for det barnet som hadde bodd hos dem. Mange ga uttrykk for og ønske om å kunne ha en rolle videre i barnets liv, sjøl om det ikke var aktuelt at barnet skulle flytte tilbake. Vårt inntrykk var at dette ble lite drøftet av barnevernet. Fosterhjemmet var avsluttet som tiltak i systemet, og dermed gir flere av fosterforeldrene også uttrykk for at de ikke lengre var regnet med som en mulig ressurs for barnet/ungdommen i fremtiden. Kan det være slik at barnet på denne måten går glipp av viktige relasjoner som kunne ha vært videreført i en ny og annen form? Et alternativ som ble nevnt var f.eks besøkshjem – de ganger det ikke var mulig at barnet bodde permanent hos forsterforeldrene.

Andre relevante tema

To andre tema som fremtrer som relevante i lys av funnene er: 1) Hva skjer når ulike ”logikker ” møtes og 2) Hvilken rolle har sosiale medier (f.eks Facebook) når det skjer en utilsiktet flytting?

1) Ulike logikker: Kan det være at innenfor barnevernet eksisterer to eller flere logikker, som ikke uten videre er forenlige? Offentlig sektor er i dag relativt sterkt preget av moderniseringsprosesser, der New Public Management (NPM) har vært fremtredende

(Iversen og Gammelsæter, 2010). NPM er en internasjonal trend som fokuserer på å gjøre offentlig sektor mer kostnadseffektiv og produktiv. Dette har fått innvirkning på lederstil og organisering, økt kontroll og fokus på budsjett disiplin (Ramsdal & Skorstad, 2004). Den instrumentelle rasjonaliteten er rådende og kan stå i fare for å fortrenge den kommunikative rasjonaliteten. Kan dette føre til at fagpersoner begynner å oppleve sterkere lojalitet til budsjettet enn til brukere og samarbeidspartnere?

Ekeland (2004) utviklet en modell bestående av ulike del-systemer (logikker) – *klinikk-tilsynstyring-forskning og marked* – og argumenterer for at det innenfor hvert av de disse del-systemene vil oppstå/finnes en egen logikk fordi, som han sier

Dei har alle sine institusjonelle forankringar, organisatoriske og kulturelle særtrekk utifrå tradisjon og ulikskap i oppgåver og funksjonar (Ekeland, 2004, s. 9).

I en barnevernkontekst vil utøvelsen av barnevernfaglig arbeid tidvis kunne oppleves som vanskelig dersom, som Ekeland (2004) fremhever ;

...logikkar frå eit system trenger seg inn og et opp logikkar i eit anna, eller kontrollerer premissane for desse slik at det ikkje let seg praktisere. Då forsvinn grensene mellom systema, makta kjem i ubalanse og samanblanding av mål og middel gjer seg gjeldane (Ekeland, 2004, s. 10).

Funnene antyder at fosterforeldrene opplever at ulike aktører som har en aktiv rolle i forhold til fosterhjems plasseringen kan være påvirket eller preget av mål oppnåelse på andre områder enn det rent kliniske eller faglige. Det vil være interessant å utforske dynamikken mellom ulike logikker nærmere også innenfor barnevernet, slik Ekeland og medarbeider har gjort innen for barne- og ungdomspsykiatrien (Ekeland et al, 2011).

2) Bruken av sosiale medier: Flere av fosterforeldrene kommer inn på at de får indirekte informasjon om fosterbarna også etter at de har flyttet. Dette kan skje uten at barnevernet formelt vet dette eller har godkjent det på noen formell måte. Det synes spesielt som om Facebook er en arena der f.eks barna til fosterforeldre opprettholder kontakt med fosterbarnet. Så vidt vi vet er det lite kunnskap om hvilken rolle sosiale medier kan spille i kontakten mellom fosterforeldre og fosterbarn, når det har skjedd en utilsiktet flytting. Som vi var inne på ovenfor kan det være et ubrukt potensiale her, spesielt mht langvarige relasjoner som kan

være positivt for fosterbarnet over tid. Dette er selvfølgelig noe som må vurderes for hvert enkelt fosterbarn.

Metodiske begrensninger og forslag til nye forskningsprosjekt

Denne kvalitative studien er først og fremst egnet til å fremme en forståelse av hvordan en gruppe fosterforeldre opplever at fosterbarna må flytte uten at dette har vært den opprinnelige planen. Studien er egnet til å fremme antakelser om hvilke momenter (faktorer) som kan være involvert og hvordan de eventuelt har sammenheng med hverandre over tid (prosesser).

Denne undersøkelsen er i seg selv ikke egnet til å trekke slutninger om årsakene til utilsiktede flyttinger, ettersom den er basert på et lite antall informanter.

En begrensning ved studien kan være at vi benyttet oss av et såkalt bekvemmelighetsutvalg, ettersom vi kun har forholdt oss til en gruppe fosterforeldre som var tilgjengelige innenfor et avgrenset geografisk område. Vi vet altså ikke om de opplevelsene disse fosterforeldrene har hatt, sammenfaller med andre fosterforeldres opplevelser av utilsiktet flytting, f.eks ellers i Norge. Det må også legges til at vi gjennom denne studien ikke kan si noe om omfanget av utilsiktet flytting, eller om denne type endringer i omsorgssituasjonen for barn har sammenheng med endringer i tiltaksprofilen til barnevernet.

Nye studier om utilsiktet flytting fra fosterhjem, kunne f.eks fokusert på hvordan fosterforeldre opplever hva som ville gitt dem mulighet til å fortsette sin relasjon til barnet; 1) hvis barnet ble boende eller 2) hvis barnet var flyttet ut. Og i hvilken grad er gode løsninger forhindret av andre hensyn – som tilhører andre ”logikker” – f.eks budsjettsituasjoner og organisatoriske forhold? Det ville også vært interessant å følge opp vår studie med en større kvantitativ studie av utilsiktede flyttinger i Norge for å prøve å identifisere mulige årsaksfaktorer.

Avslutning og konklusjon

Etter den responsen vi har fått så langt på dette prosjektet, fra ansatte i ulike deler av barnevernstjenesten, fra referansegruppa og fra ulike ledere, synes det å være stort behov for videre kunnskapsutvikling om utilsiktet flytting fra fosterhjem.

Referanser

- Backe-Hansen, E. (2009): *Hvordan motvirke og forebygge utilsiktet flytting fra fosterhjem?* Oslo: Norsk institutt for forskning om oppvekst, velferd og aldring (NOVA).
- Backe-Hansen, E., Egelund, T. & Havik, T. (2010). *Barn og unge i fosterhjem – en kunnskapsstatus*. Fosterhjem for barns behov. Oslo: Norsk institutt for forskning om oppvekst, velferd og aldring (NOVA)
- Backe-Hansen, E. (red), Bakketeig, E. , Gautun, H. & Grønningsæter, A. B. (2011). *Institusjonsplassering – siste utvei? Betydningen av barnevernsreformen fra 2004 for institusjonstilbudet*. Rapport 21/2011. Oslo: Norsk institutt for forskning om oppvekst, velferd og aldring (NOVA).
- Barr, H., Koppel, I., Reeves, S., Hammick, M. & Freeth, D. (2005). *Effective Interprofessional Education. Argument, Assumption and Evidence*. Oxford: Blackwell.
- Egelund, T. (2006). *Sammenbrudd i anbringelser. En forskningsmessig belysning*. København: Socialforskningsinstituttet, Rapport 06:01.
- Ekeland, T.-J. (2004). *Autonomi og evidensbasert praksis*. Notat. Senter for profesjonsstudier, Høgskolen i Oslo.
- Ekeland, T.-J., Stefansen, J. & Steinsø, N-O. (2011). Klinisk autonomi i evidensens tid. Styringspolitiske utfordringer for klinisk praksis. *Tidsskrift for velferdsforskning*, 14, 2-14.
- Freire P. (1999). *De undertryktes pedagogikk*. Oslo: Ad Notam Gyldendal.
- Friis, S og Vaglum, P (2002). *Fra ide til prosjekt – en innføring i klinisk forskning*. Oslo: Tano Aschehoug.
- Habermas, J. (1984). *The theory of communicative action. Reason and the rationalization of society*. Boston: Bacon Press.
- Havik, T. (2007). *Slik fosterforeldrene ser det-II. Resultat fra en kartleggingsstudie i 2005*. Barnevernets utviklingscenter på vestlandet, nr 1 – 2007.
- Humerfelt, K. (2005). *Begrepene brukermedvirkning og brukerperspektiv – honnørord med lavt presisjonsnivå*. I: Elisabeth Willumsen (red): *Brukernes medvirkning!* Oslo: Universitetsforlaget.
- Iversen, H. P. & Gammelsæter, H. (2011). Reformen i utakt. Selvorganisering eller avstandsledelse i psykisk helsevern, *Nordiske Organisasjonsstudier*, 14, 28-50.
- Kvale, S & Brinkman, S. (2009). *Det kvalitative forskningsintervju*. Oslo: Gyldendal Akademisk,.

- Leathers, S. J. (2006). Placement disruption and negative placement outcomes among adolescents in long-term foster care: The role of behavior problems. *Child Abuse & Neglect*, 30, 307-324.
- Lykkeslet, E. & Gjengedal, E. (2007). Methodological Problems Associated With Practice-Close Research. *Qualitative Health research*, 17, 699-704.
- Løken, K (2007). *Å være fosterforeldre for krevende barn. Hvilke faktorer medvirker til at enkelte fosterhjem er stabile over tid?* Masteroppgave i spesialpedagogikk. Det utdanningsvitenskapelige fakultet. Institutt for spesialpedagogikk. Universitetet i Oslo.
- Malterud, K. (2011). *Kvalitative metoder i medisinsk forskning. En innføring*. Oslo: Universitetsforlaget.
- Oosterman, M., Schuengel, C., Slot, N. W., Ruud, A. R. B. & Doreleijers, T. A. H. (2007). Disruptions in foster care: A review and meta-analysis. *Children and Youth Services Review*, 29, 53-76.
- Ramsdal, H. og Skorstad, E. J. (2004). *Privatisering fra innsiden*. Bergen: Fagbokforlaget.
- Reeves, S., Lewin, S., Espen, S. & Zwarenstein, M. (2010). *Interprofessional Teamwork for Health and Social Care*. CAIPE. Wiley-Blackwell.
- Schjeldrup, L. & Omre, C. (2005). «Familieråd – en ny modell for beslutninger i barnevernet» I: Schjeldrup, L. , Omre, C. & Marthinsen, E. (red). Nye metoder i et moderne barnevern. Bergen: Fagbokforlaget.
- Willumsen, E. (2005). *Foreldre som brukere og deltakere i tverretattlig samarbeid med barneverntjenesten*. I: Willumsen, E. (red) (2005). «Brukernes medvirkning!». Oslo: Universitetsforlaget AS.
- Willumsen, E. (2006). *Interprofessional collaboration in residential childcare*. Doctoral thesis, Nordic School of Public health, Gothenburg.
- Willumsen, E. & Studsrød, I. (2010). Høyere utdanning og praksisnær forskning i profesjonsutdanningene – et eksempel fra sosialt arbeid. *Uniped*, 33 (1), s. 25-36.
- Ødegård, A. (2008). *Exploring Perceptions of Interprofessional Collaboration in Child Mental Health Care*. Doctoral thesis. Department of Psychology, University of Oslo.
- Ødegård, A. (2009). *Konstruksjoner av samarbeid*. I: E. Willumsen (red.): *Tverrprofesjonelt samarbeid i praksis og utdanning*. Oslo: Universitetsforlaget.
- Ødegård, A. & Bjørkly, S. (2012). The Family as Partner in Child Mental Health Care: Problem Perceptions and Challenges to Collaboration. *Journal of the Canadian Academy of Child and Adolescent Psychiatry*, 21, 98-104.

Øyen, L., Clifford, G., Gustavsen, A. (2010). *Tiltaksprofil og tiltaksutvikling i kommunalt barnevern*. Det Nye Barnevernet, et forsknings- og utviklingsprosjekt i Barnevernet. Arbeidsnotat nr 1005/2010, Nordlandsforskning, Bodø.

Offentlige dokumenter:

Lov om Barneverntjenester av 17. juli 1992 nr. 100.

NOU 2000:12. *Barnevernet i Norge. Tilstandsvurderinger, nye vurderinger og forslag til reformer*. («Befringrapporten»).

Rundskriv Q 19/2003 fra Det Kongelige Barne- og familiedepartement: *Strategidokument – statlig overtakelse av fylkeskommunale oppgaver, barnevern og familievern*.

Stortingsmelding nr. 50, 1993-1994/ *Samarbeid og styring. Mål og virkemidler for en bedre helsetjeneste*.

Stortingsmelding nr. 47, 2008-2009/ *Samhandlings- reformen – Rett behandling til rett tid*.

VEDLEGG 1

INTERVJUGUIDE

Innleder med først å informere litt om bakgrunnen for prosjektet og at vi er ute etter fosterforeldrenes egne historier om forløpet til fosterhjemsoppdraget, og hva som gjorde at det endte med utilsikta flytting. (la informantene snakke fritt om dette, lengst mulig)

De aktuelle temaområdene:

<ul style="list-style-type: none">• Økonomiske/strukturelle rammer	<ul style="list-style-type: none">○ Hva var forløpet?○ Hva var oppdraget?○ Hvilken type fosterhjem, type avtale, oppfølging, forsterkingstiltak.○ Tidsperspektiv?	
<ul style="list-style-type: none">• Forventninger	<ul style="list-style-type: none">○ Hvorfor meldte dere dere som fosterforeldre?○ Hvordan forestilte dere dere at det ville bli å få fosterbarn?	
<ul style="list-style-type: none">• Stress	<ul style="list-style-type: none">○ Hvilke reaksjoner gir omgivelsene på at du/dere er fosterforeldre?○ Belastninger; indre, ytre...hvilke andre?	
<ul style="list-style-type: none">• Negative livshendelser	Hvis fosterfamilien forteller om slike hendelser: Hvilken innvirkning hadde det på situasjonen som fosterhjem?	
<ul style="list-style-type: none">• Veiledning/støtte	<ul style="list-style-type: none">○ Opplevde du/dere å få nok støtte?○veiledning?○ Hvem i familien delte du / dere ansvaret for fosterbarnet med?	
<ul style="list-style-type: none">• Relasjon til barnets biologiske familie	Hva er din/deres oppfatning om: <ul style="list-style-type: none">○ Hva mener barnets biologiske familie om flyttinga?○ Hvordan er barnets biologiske families forhold til barneverntjenesten?○ Hva mener barnet om at det skulle flytte i fosterhjem?	
<ul style="list-style-type: none">• Relasjon til saksbehandler	<ul style="list-style-type: none">○ Da du første gang begynte å ane at noe var problematisk, hvem fortalte du det til da?	
<ul style="list-style-type: none">• Samarbeid	<ul style="list-style-type: none">○ Mellom ulike etater?○ Med fosterfamilien?	



Høgskolen i Molde
PO.Box 2110
N-6402 Molde
Norway
Tel.: +47 71 21 40 00
Fax: +47 71 21 41 00
post@himolde.no
www.himolde.no



Møreforsking Molde AS
Britvegen 4
N-6411 MOLDE
Norway
Tel.: +47 71 21 42 90
Fax: +47 71 21 42 99
mfm@himolde.no
www.mfm.no